

سورة الاحقاف

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه ریزی

گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

نقش صنایع فراوری کشاورزی در توسعه روستایی از دیدگاه جامعه محلی (مطالعه

موردی: بخش سیدان شهرستان مرودشت)

استاد راهنما:

دکتر احمد تقدیسی

استاد مشاور:

دکتر لیلا پناهی

پژوهشگر:

حسین عزیزی

تیرماه ۱۳۹۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق
موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه
اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه ریزی

گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی جغرافیا و برنامه ریزی روستایی آقای
حسین عزیزی تحت عنوان

نقش صنایع فراوری کشاورزی در توسعه روستایی از دیدگاه جامعه محلی
(مطالعه موردی: بخش سیدان شهرستان مرودشت)

در تاریخ ۹۱/۴/۷ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه ... عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر احمد تقدیسی با مرتبه ی علمی استادیار

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر لیلا پناهی با مرتبه ی علمی استادیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر حمید برقی با مرتبه ی علمی استادیار

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر حسین صرامی با مرتبه ی علمی استادیار

امضا
امضا
امضا
امضا

امضای مدیر گروه

تشر و قدردانی

الهی! به نشان تو، بینندگانیم، به شناخت تو، زندگانیم، به نام تو، آبادانیم و به یاد تو شادانیم. خداوند! داغ تو دارم و بدان شادم، اما از «بود» خویش بفریادم. گریه‌ها! «بود» من از پیش من بر نگیرد، که «بود» تو، راست گرد همه کارم.

پژوهش حاضر نتیجه زحمات بزرگوارانی است که چراغ راهم بودند و یاری‌ام نمودند و لطفشان درخور تقدیر است. به همین خاطر در اینجا از جناب آقای دکتر احمد تقدیسی و سرکار خانم دکتر لیلا پناهی که راهنمایی و مشاوره رساله را به عهده داشتند و در این راه از هیچ کمکی دریغ نکردند کمال تشکر را به عمل می‌آورم. قضاوت آقای دکتر حسین صرامی و آقای دکتر حمید برقی در روز دفاعیه، درخور والاترین تشکرهاست. زحمات سایر اساتید محترم گروه - چه بزرگوارانی که در محضرشان کسب علم نمودم و چه آنان که سعادت تلمذ در خدمتشان نصیبم نشد - به ویژه جناب آقای دکتر عباس امینی امری است که برای همیشه مرا مدیون خود خواهد کرد. همچنین جا دارد از تمام دوستان و همکلاسی‌هایم که در تهیه پایان‌نامه مرا یاری نمودند باشکوه‌ترین سپاسگذاری‌ها را بعمل آورم.

حسین عزیزی

«تقدیم به آنان که دوستشان دارم»

چکیده

استراتژی ایجاد و توسعه صنایع فراوری محصولات کشاورزی با توجه به ارتباط مستمر با بخش کشاورزی و دارا بودن امکانات و قابلیت‌های موجود در روستاها، نقش مؤثری در توسعه روستایی دارد. صنایع فراوری کشاورزی می‌توانند در جهت جلوگیری از ضایعات محصولات کشاورزی، ایجاد ارزش افزوده در بخش کشاورزی، افزایش سطح درآمد روستاییان، بالا بردن بهره‌وری بخش کشاورزی و افزایش سهم اشتغال صنعتی در مناطق روستایی و نیز به عنوان جزئی از فرایند توسعه روستایی ایفای نقش کنند. شهرستان مرودشت و بالاخص بخش سیدان به دلیل قابلیت‌های محیطی فراوان در توسعه محصولات کشاورزی شهرستان و همچنین اهمیت دیرپای صنعت در این شهرستان از مهم‌ترین مناطق صنعتی و کشاورزی در استان فارس به شمار می‌رود. در راستای مزاد تولید بعضی محصولات کشاورزی مانند گوجه، خیار و... تعداد ۳۵ واحد فراوری محصولات کشاورزی در منطقه ایجاد شده است که این صنایع می‌توانند نقش مهمی در دستیابی به اهداف توسعه روستایی در منطقه ایفا کنند. هدف از پژوهش حاضر بررسی و شناخت مهم‌ترین اثرات صنایع فراوری کشاورزی بخش سیدان شهرستان مرودشت بر توسعه روستایی می‌باشد. جامعه آماری با توجه به هدف، دو گروه روستاییان و صاحبان واحدهای فراوری کشاورزی فعال در بخش سیدان می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۷۷ نفر به عنوان نمونه آماری از روستاییان انتخاب گردید و با توجه به محدود بودن تعداد واحدهای فراوری (۳۵ واحد) اطلاعات مورد نیاز از این جامعه به صورت سرشماری جمع‌آوری شد. با توجه به هدف پژوهش اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شد. روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان و کارشناسان تأیید و پایایی پرسشنامه نیز با انجام پیش‌آزمون و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ انجام گردید ($A > 0.78$). جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آماره‌های توصیفی و استنباطی نظیر فراوانی، میانگین، آزمون T تک نمونه‌ای و در نهایت جهت مقایسه نظرات دو گروه روستاییان و صاحبان واحدهای فراوری در مورد میزان تأثیر ایجاد صنایع فراوری کشاورزی در توسعه روستاهای منطقه از آزمون T-test استفاده شده است. بررسی جامع به صورت اسنادی و میدانی در خصوص ارزیابی اثرات واحدهای فراوری از دیدگاه جامعه محلی در ۵ بعد اقتصادی، اجتماعی، کشاورزی، کالبدی و زیست محیطی نشان داد که واحدهای فراوری به جز بعد اقتصادی ($M=2.86$)، در سایر ابعاد اجتماعی ($M=3.22$)، کشاورزی ($M=3.60$)، کالبدی ($M=3.34$) و زیست محیطی ($M=3.46$) بیشتر از حد متوسط مؤثر بوده‌اند. نتایج آزمون T-test نشان می‌دهد که به جز در چهار گویه افزایش فرصت اشتغال برای روستاییان، افزایش اشتغال زنان، افزایش قیمت زمین و مسکن و آلودگی آب‌های زیرزمینی اختلاف معناداری بین نظرات روستاییان و صاحبان واحدهای فراوری وجود ندارد. همچنین در این پژوهش، مهم‌ترین مشکل و مانع توسعه صنایع فراوری در بخش سیدان موانع مالی و تسهیلاتی ($M=4.21$) شناخته شده است که علاوه بر بخش‌های خصوصی، دولت نیز باید جهت رفع آن اقدام کند.

واژگان کلیدی: ارزیابی، بخش کشاورزی، بخش سیدان، توسعه روستایی، صنایع فراوری کشاورزی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات طرح تحقیق
۱-۱	۱-۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- شرح و بیان مسئله پژوهشی
۴	۳-۱- اهمیت و ارزش تحقیق
۴	۴-۱- پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق
۵	۱-۴-۱- پژوهش‌های خارجی
۷	۲-۴-۱- پژوهش‌های داخلی
۹	۵-۱- اهداف تحقیق
۹	۶-۱- فرضیه و سؤال‌های تحقیق:
۹	۷-۱- روش تحقیق
۱۲	۸-۱- مشکلات و محدودیت‌های تحقیق
۱۳	۹-۱- کاربرد نتایج تحقیق
۱۴	فصل دوم: مفاهیم و مبانی نظری تحقیق
۱۴	۱-۲- مقدمه
۱۵	۲-۲- تعاریف و مفاهیم
۱۵	۱-۲-۲- توسعه
۱۵	۲-۲-۲- توسعه روستایی
۱۶	۳-۲-۲- نظریات توسعه روستایی
۱۶	۱-۳-۲-۲- نظریه مایکل تودارو
۱۶	۲-۳-۲-۲- نظریه جون رابینسون
۱۷	۳-۳-۲-۲- نظریه میسرا
۱۷	۴-۲-۲- راهبردهای توسعه روستایی
۱۷	۱-۴-۲-۲- انقلاب سبز
۱۸	۲-۴-۲-۲- راهبرد نیازهای اساسی
۱۹	۳-۴-۲-۲- راهبرد آگروپولیتن (توسعه روستا- شهری)
۲۰	۴-۴-۲-۲- راهبرد توسعه همه جانبه روستایی
۲۱	۵-۲-۲- برنامه ریزی
۲۱	۶-۲-۲- تعریف صنعت

۲۲	-----	۱-۶-۲-۲- انواع طبقه بندی صنعت
۲۲	-----	۷-۲-۲- صنایع روستایی
۲۳	-----	۸-۲-۲- صنایع کوچک
۲۵	-----	۹-۲-۲- صنایع دستی
۲۶	-----	۱۰-۲-۲- صنایع کشاورزی
۲۶	-----	۱۱-۲-۲- صنایع فراوری کشاورزی
۲۷	-----	۱۲-۲-۲- صنایع تبدیلی و تکمیلی
۲۸	-----	۱-۱۲-۲-۲- طبقه بندی صنایع تبدیلی و تکمیلی
۲۹	-----	۲-۱۲-۲-۲- جایگاه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی
۳۱	-----	۳-۱۲-۲-۲- صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه روستایی
۳۳	-----	۴-۱۲-۲-۲- مشکلات صنایع تبدیلی در ایران
۳۴	-----	۱-۳-۲- صنایع روستایی در چین
۳۶	-----	۲-۳-۲- صنایع روستایی در هند
۳۶	-----	۳-۳-۲- صنایع روستایی در کره جنوبی
۳۷	-----	۴-۲- دیدگاه های مطرح در صنعت روستایی
۴۱	-----	۵-۲- نظریه های مطرح در صنعتی شدن روستا
۴۱	-----	۱-۵-۲- نظریه رخنه به پایین یا منطق لوییس
۴۲	-----	۲-۵-۲- نظریه پیوند سیدمن و دارکو
۴۳	-----	۳-۵-۲- نظریه آلفرد وبر
۴۴	-----	۶-۲- فرایند تحقیق
۴۴	-----	۱-۶-۲- معرفی شاخص ها
۴۶	-----	۲-۶-۲- تبیین روند تحقیق
۴۷	-----	فصل سوم: جغرافیای منطقه مورد مطالعه
۴۷	-----	۱-۳- مقدمه
۴۸	-----	۲-۳- جغرافیای طبیعی
۴۸	-----	۱-۲-۳- موقعیت، حدود و وسعت ناحیه
۵۰	-----	۲-۲-۳- موقعیت پستی و بلندی ها (ژئومورفولوژی)
۵۱	-----	۳-۲-۳- آب و هوا
۵۱	-----	۱-۳-۲-۳- عناصر اقلیمی

۵۲	۳-۲-۱-۱-بارش
۵۲	۳-۲-۱-۲-دما
۵۳	۳-۲-۴-منابع آب
۵۴	۳-۲-۴-۱-آب‌های سطحی
۵۴	۳-۲-۴-۲-آب‌های زیرزمینی
۵۵	۳-۲-۵-خاک
۵۶	۳-۲-۶-پوشش گیاهی
۵۶	۳-۲-۷-محیط زیست
۵۷	۳-۳-جغرافیای انسانی منطقه
۵۷	۳-۱-ترکیب سنی و جنسی و باسوادی روستاهای بخش سیدان
۶۱	۳-۲-بررسی گویش‌ها و قومیت‌ها در شهرستان مرودشت
۶۱	۳-۳-بررسی کوچ‌نشینان و عشایر در شهرستان مرودشت
۶۱	۳-۴-جغرافیای اقتصادی منطقه
۶۱	۳-۱-کشاورزی
۶۲	۳-۲-۴-دامداری
۶۳	۳-۴-۳-صنعت کارخانه ای
۶۷	فصل چهارم: بحث، بررسی و تجزیه و تحلیل دادها
۶۷	۴-۱-مقدمه
۶۸	۴-۲-نتایج توصیفی پرسشنامه
۶۸	۴-۱-۲-وضعیت شغلی
۶۹	۴-۲-۲-وضعیت سواد و تحصیلات پاسخگویان
۷۰	۴-۲-۳-وضعیت سنی پاسخگویان
۷۰	۴-۳-نتایج تحلیلی پرسشنامه
۷۱	۴-۱-۳-ارزیابی اثرات صنایع فراوری کشاورزی در توسعه اقتصادی روستاها از دیدگاه جامعه محلی
۷۲	۴-۲-۳-ارزیابی اثرات صنایع فراوری کشاورزی در توسعه اجتماعی روستاها از دیدگاه جامعه محلی
۷۲	۴-۳-۳-ارزیابی اثرات صنایع فراوری کشاورزی در توسعه کشاورزی روستاها از دیدگاه جامعه محلی
۷۳	۴-۳-۴-ارزیابی اثرات صنایع فراوری کشاورزی در توسعه کالبدی و زیربنایی روستاها از دیدگاه جامعه محلی
۷۴	۴-۳-۵-ارزیابی اثرات صنایع فراوری کشاورزی در زمینه زیست محیطی روستاها از دیدگاه جامعه محلی

عنوان

صفحه

۷۵	۴-۴- یافته های جمع آوری شده از پرسشنامه صاحبان صنایع فراوری کشاورزی
۷۵	۴-۴-۱- یافته های توصیفی پرسشنامه صاحبان صنایع
۷۶	۴-۴-۲- نتایج تحلیلی پرسشنامه صاحبان صنایع
۸۲	فصل : خلاصه، نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها
۸۲	۵-۱- خلاصه مطالب
۸۶	۵-۲- آزمون فرضیات
۸۶	۵-۲-۱- آزمون فرضیه اول
۸۷	۵-۲-۲- آزمون فرضیه دوم
۸۷	۵-۲-۳- آزمون فرضیه سوم
۸۸	۵-۲-۴- آزمون فرضیه چهارم
۸۹	۵-۲-۵- آزمون فرضیه پنجم
۸۹	۵-۲-۶- سؤال اول
۹۰	۵-۲-۷- سؤال دوم
۹۰	۵-۳- نتیجه گیری
۹۲	۵-۳- ارائه پیشنهادها
۹۵	منابع و مأخذ

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۲۵	جدول (۱-۲) ویژگی‌های صنایع کوچک در مقایسه با صنایع بزرگ
۳۱	جدول (۲-۲) وضعیت صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی در ایران (۱۳۸۸)
۴۵	جدول (۳-۲) شاخص‌های اثرات صنایع فراوری کشاورزی
۴۸	جدول (۱-۳) تقسیمات کشوری شهرستان مرودشت
۵۲	جدول (۲-۳) وضعیت جوی ایستگاه تخت جمشید بر حسب ماه میانگین آماری (۱۳۸۵-۱۳۷۰)
۵۳	جدول (۳-۳) وضعیت دمای ایستگاه تخت جمشید بر حسب ماه میانگین آماری (۱۳۸۵-۱۳۷۰)
۵۷	جدول (۴-۳) نسبت جنسی و وضعیت سواد روستاهای دهستان خفرک علیا
۵۸	جدول (۵-۳) نسبت جنسی و وضعیت سواد روستاهای دهستان رحمت
۵۹	جدول (۶-۳) جمعیت زن و مرد باسواد و درصد باسوادان دهستان خفرک علیا
۶۰	جدول (۷-۳) جمعیت زن و مرد باسواد و درصد باسوادان دهستان رحمت
۶۳	جدول (۸-۳) سطح زیر کشت محصولات کشاورزی در شهرستان مرودشت
۶۴	جدول (۹-۳) مقایسه تعداد واحدهای صنعتی و واحدهای فراوری شهرستان مرودشت و بخش سیدان
۶۴	جدول (۱۰-۳) تعداد صنایع فراوری فعال و تعداد شاغلین در هر بخش از شهرستان مرودشت
۶۵	جدول (۱۱-۳) تعداد صنایع فراوری فعال بخش سیدان به تفکیک نوع محصولات تولیدی
۶۸	جدول (۱-۴) توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت شغلی
۶۹	جدول (۲-۴) توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تحصیلی
۷۰	جدول (۳-۴) توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت سنی
۷۱	جدول (۴-۴) نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای گویه های اقتصادی
۷۲	جدول (۵-۴) نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای گویه های اجتماعی
۷۳	جدول (۶-۴) نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای گویه های کشاورزی
۷۳	جدول (۷-۴) نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای گویه های کالبدی و زیربنایی
۷۴	جدول (۸-۴) نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای گویه های منفی زیست محیطی
۷۴	جدول (۹-۴) ارزیابی اثرات صنایع فراوری در شاخص‌های اصلی توسعه روستایی در بخش سیدان مرودشت
۷۷	جدول (۱۰-۴) نتایج حاصل از آزمون گویه های مثبت اثرات واحدهای فراوری
۷۸	جدول (۱۱-۴) نتایج حاصل از آزمون T-test گویه های منفی اثرات واحدهای فراوری

جدول (۴-۱۲) نتایج حاصل از آزمون **T-test** شاخص های اصلی توسعه روستایی ----- ۷۸

صفحه

عنوان

جدول (۴-۱۳) نتایج حاصل از مهم ترین موانع توسعه صنایع فراوری کشاورزی ----- ۸۰

جدول (۵-۱) آزمون تی تک نمونه ای شاخص اقتصادی ----- ۸۷

جدول (۵-۲) آزمون تی تک نمونه ای شاخص اجتماعی ----- ۸۷

جدول (۵-۳) آزمون تی تک نمونه ای شاخص کشاورزی ----- ۸۸

جدول (۵-۴) آزمون تی تک نمونه ای شاخص کالبدی و زیربنایی ----- ۸۸

جدول (۵-۵) آزمون تی تک نمونه ای شاخص زیست محیطی ----- ۸۹

جدول (۵-۶) نتیجه آزمون تی تک نمونه ای شاخص ها ----- ۹۰

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۲	شکل (۱-۱) موقعیت فضایی روستاهای نمونه‌گیری شده
۲۴	شکل (۱-۲) تفاوت صنایع کوچک - کارگاهی و صنایع بزرگ
۴۰	شکل (۲-۲) جابجایی و عرضه نیروی کار از بخش کشاورزی به صنایع روستایی
۴۹	شکل (۱-۳) موقعیت جغرافیایی بخش سیدان در شهرستان مرودشت
۵۰	شکل (۲-۳) پراکندگی نقاط روستایی در بخش سیدان
۵۸	شکل (۳-۳) جمعیت زن و مرد روستاهای دهستان خفرک علیا
۵۹	شکل (۴-۳) جمعیت زن و مرد روستاهای دهستان رحمت
۵۹	شکل (۵-۳) تعداد باسوادان به تفکیک زن و مرد دهستان خفرک
۶۰	شکل (۶-۳) تعداد باسوادان به تفکیک زن و مرد دهستان رحمت
۶۶	شکل (۷-۳) پراکندگی صنایع فراوری کشاورزی در بخش سیدان
۶۸	شکل (۱-۴) توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت شغلی در ناحیه مورد مطالعه
۶۹	شکل (۲-۴) توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تحصیلی
۷۰	شکل (۳-۴) توزیع پاسخگویان بر حسب گروه‌های سنی
۷۹	شکل (۴-۴) شاخص‌ها و زیرشاخص‌های موانع توسعه صنایع فراوری کشاورزی
۸۱	شکل (۵-۴) میانگین شاخص‌های کلی موانع رشد و توسعه صنایع فراوری

پیشگفتار

بخش کشاورزی یکی از بخش‌های مهم و توانای اقتصاد کشور است که تأمین‌کننده بیش از یک چهارم از تولید ناخالص داخلی، یک چهارم اشتغال، ۸۵ درصد از نیازهای غذایی و حدود ۲۷ درصد از صادرات غیر نفتی و بیش از ۹۰ درصد مواد خام مرتبط با کشاورزی است. توسعه کشاورزی به عنوان کانون و محور اصلی توسعه کشور، از نقش و جایگاه خاصی برخوردار است و صنایع وابسته به کشاورزی را می‌توان به عنوان شرط لازم و موتور محرک توسعه این بخش محسوب داشت. به علاوه تبیین جایگاه صنایع فرآوری در بخش کشاورزی در کشور ما به دلیل مقتضیات جهانی، حضور در بازارهای بین‌المللی و منطقه‌ای و پیوستن به سازمان تجارت جهانی (WTO) روز به روز ضروری‌تر می‌شود؛ و همچنین با توجه به اینکه حدود یک چهارم از تولیدات کشاورزی در نتیجه نبود صنعت و امکانات تبدیل و نگهداری ضایع می‌شود صنایع فرآوری کشاورزی می‌توانند در جهت جلوگیری از ضایعات محصولات کشاورزی، ایجاد ارزش افزوده در بخش کشاورزی، افزایش سطح درآمد روستاییان، بالا بردن بهره‌وری بخش کشاورزی و افزایش سهم اشتغال صنعتی در مناطق روستایی و نیز به عنوان جزئی از فرایند توسعه روستایی ایفای نقش کنند. همچنین در اثر ایجاد این گونه صنایع همگام با توسعه صنایع فرآوری غذایی و ارتقاء تکنولوژی در فرایند صنعتی شدن، فرصت‌های بیشتری برای سایر بخش‌ها از جمله حمل و نقل و گروه‌هایی از بخش‌های خدمات به وجود خواهد آمد، با توجه به این موضوع صنایع فرآوری در مناطق محروم روستایی مهم‌ترین راهکار پویا در جهت فقرزدایی و توسعه روستایی و حتی ملی می‌باشد و توجه بیشتر به آن، تسریع در رشد و توسعه کشاورزی و اقتصادی کشور را در پی خواهد داشت.

بخش سیدان با مساحت ۶۲۱.۸ کیلومتر مربع یکی از پنج بخش شهرستان مرودشت در استان فارس قرار دارد بخش سیدان به دلیل وضعیت مساعد آب و هوایی و دسترسی به خاک مناسب و چشمه‌های آب زیرزمینی، مستعدترین بخش شهرستان مرودشت در زمینه تولید انواع محصولات کشاورزی می‌باشد. با توجه به وجود مازاد تولید و درجه بالای فساد-پذیری برخی از محصولات خام کشاورزی مانند گوجه و خیار تعداد ۳۵ واحد از صنایع فرآوری در این بخش ایجاد شده است.

این پژوهش در نظر دارد مهم‌ترین اثرات ایجاد صنایع فرآوری کشاورزی را در ابعاد مختلف توسعه روستایی بررسی کند و همچنین مهم‌ترین موانع پیش روی این واحدها را جهت نیل به توسعه روستایی شناسایی کند.

فصل بندی رساله به این شرح است:

فصل اول: ویژگی‌های کلی تحقیق و چارچوب آن مشخص می‌شود و مروری دارد بر اهمیت تحقیق، پیشینه موضوع، اهداف تحقیق، روش تحقیق، فرضیه‌ها و سؤالات مطرح در تحقیق.

فصل دوم: مبانی تئوریک، تعاریف، مفاهیم اساسی و روش تحقیق مطرح می‌شود و مروری دارد بر تجارب کشورهای چین و هند و کره جنوبی در زمینه صنعتی کردن روستاها. همچنین پیامدها و اثرات ایجاد صنایع فراوری کشاورزی در روستاها بررسی و در انتها معرفی شاخص‌ها و مراحل انجام کار پرداخته خواهد شد.

فصل سوم: ویژگی‌های محیط طبیعی، اقتصادی و جمعیتی شهرستان و بخش سیدان معرفی شده است.

فصل چهارم: برای بررسی اثرات صنایع فراوری کشاورزی از ۵ شاخص (اقتصادی، اجتماعی، کشاورزی، کالبدی و زیربنایی و زیست محیطی) بهره‌گیری شده که تا حدودی می‌توان گفت که با این شاخص‌ها می‌توان به توسعه همه جانبه روستایی دست یافت. همچنین در این فصل به بررسی مهم‌ترین مشکلات واحدهای فراوری فعال در منطقه پرداخته می‌شود.

فصل پنجم: جمع بندی، آزمون فرضیات و نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه شده است.

فصل اول

کلیات طرح تحقیق

1-1- مقدمه

استراتژی ایجاد و توسعه صنایع فراوری محصولات کشاورزی با توجه به ارتباط مستمر با بخش کشاورزی و دارا بودن امکانات و قابلیت‌های موجود در روستاها، نقش مؤثری در توسعه روستایی منطقه دارد. صنایع فراوری کشاورزی می‌توانند در جهت جلوگیری از ضایعات محصولات کشاورزی، ایجاد ارزش افزوده در بخش کشاورزی، افزایش سطح درآمد روستاییان، بالا بردن بهره‌وری بخش کشاورزی و افزایش سهم اشتغال صنعتی در مناطق روستایی و نیز به عنوان جزئی از فرایند توسعه روستایی ایفای نقش کنند. همچنین در اثر ایجاد این گونه صنایع همگام با توسعه صنایع فراوری غذایی و ارتقاء تکنولوژی در فرایند صنعتی شدن، فرصت‌های بیشتری برای سایر بخش‌ها از جمله حمل و نقل و گروه‌هایی از بخش‌های خدمات به وجود خواهد آمد، با توجه به این موضوع صنایع فراوری در مناطق محروم روستایی مهم‌ترین راهکار پویا در جهت فقرزدایی و توسعه روستایی و حتی ملی می‌باشد.

۱-۲- شرح و بیان مسئله پژوهشی

اولویت مهمی که در ساختار اقتصادی جوامع روستایی از طریق اتخاذ استراتژی جدید توسعه روستایی پیشنهاد شده ترکیب مناسبی از فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی به ویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی است (طاهرخانی، ۱۳۸۶: ۲). با چنین رویکردی بر اساس فرضیه پیوند متقابل که بر رشد توأمان بخش‌های کشاورزی و غیر کشاورزی تاکید دارد، انتظار می‌رود اشتغال پایدار و مولد تحقق یابد (Kishore, 1997: 45). بنابراین صنایع مستقر در مناطق روستایی از یک سو با تولید نهاده و تجهیزات کشاورزی، توسعه بخش کشاورزی را تسریع می‌کند، از سوی دیگر محصولات کشاورزی به عنوان نهاده مورد فراوری قرار داده و سبب کاهش ضایعات می‌گردد. مصرف محصولات در تولید و فراوری، تقاضا را در بخش کشاورزی افزایش و درآمد خانوار روستایی را بالا می‌برد. افزایش درآمد خانوارها، پس‌انداز در بخش کشاورزی را افزایش و سرمایه برای توسعه کشاورزی را باز تولید می‌کند (رحیمی، ۱۳۸۳: ۲۶۵).

در کشور ایران سالانه حدود ۸۵ میلیون تن محصولات کشاورزی تولید می‌شود. اما متأسفانه به طور متوسط، حدود یک چهارم از این محصولات در بخش‌های مختلف، در نتیجه نبود صنعت و امکانات تبدیل و نگهداری ضایع می‌شود. صنایع تبدیلی و تکمیلی به عنوان جزئی از فرایند توسعه روستایی، در جهت افزایش سطح درآمد، بالا بردن بهره‌وری بخش کشاورزی و افزایش سهم اشتغال صنعتی در مناطق روستایی می‌باشد (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۴: ۲). بنابراین صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی در فرایند توسعه کشور نقش کلیدی داشته و توجه بیشتر به آن تسریع رشد و توسعه کشاورزی و اقتصادی کشور را در پی خواهد داشت. توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی زمینه مناسبی جهت توسعه مناطق روستایی فراهم می‌آورد و می‌تواند به صورت راهکاری پویا در نظر گرفته شود و در نهایت منجر به کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای خواهد شد (خادمی، ۱۳۸۲: ۲۴).

در بیان مهم‌ترین اهداف ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

- کمک به توسعه پایدار بخش کشاورزی و دستیابی به امنیت غذایی از طریق فراوری و نگهداری محصولات کشاورزی
- کمک به کاهش ضایعات محصولات کشاورزی
- افزایش ارزش افزوده و بهره‌وری در بخش کشاورزی
- استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود در بخش کشاورزی
- ایجاد اشتغال پایدار
- تسهیل در دسترسی به توسعه پایدار روستاها
- پیدایش زمینه‌های مساعد مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری صنایع تبدیلی و تکمیلی (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۴: ۲).

فعالیت‌های کشاورزی مهم‌ترین فعالیت روستاییان بخش سیدان شهرستان مرودشت می‌باشد، اما در سال‌های اخیر با توجه به افزایش رشد جمعیت و کاهش سرانه زمین زراعی، بالا بودن هزینه تولید، بالا بودن ضایعات، عدم بازاریابی مناسب، بیکاری فصلی و پنهان و کاهش درآمد در این بخش، کشاورزی را با مشکلات و چالش‌هایی روبرو کرده است. یکی از استراتژی‌هایی که می‌تواند به حل مشکلات مذکور کمک کند، ایجاد صنایع فراوری کشاورزی در منطقه می‌باشد. راهبرد ایجاد صنایع فراوری کشاورزی با توجه به مشکلات پیش‌رو از یک سو، وجود مواد خام کشاورزی از سوی دیگر می‌تواند مهم‌ترین راهبرد در جهت توسعه پایدار روستایی در منطقه باشد.

پژوهش حاضر در بخش سیدان شهرستان مرودشت صورت گرفته است که با گستره‌ای به مساحت ۶۲۱۸ کیلومتر مربع در شرق شهرستان مرودشت واقع شده است. در سال ۱۳۸۵^ش تعداد جمعیت این بخش ۲۸۵۳۲ نفر بوده است که ۲۶.۴۶ درصد در تنها نقطه شهری (شهر سیدان) و ۷۳.۵۴ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته‌اند (سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۸۵). شهرستان مرودشت و خصوصاً بخش سیدان به دلیل برخورداری از اراضی کشاورزی مستعد و منابع آب کافی شرایط مناسبی را جهت کشاورزی دارا می‌باشد و اهم محصولات کشاورزی این بخش عبارتند از گندم، جو، گوجه فرنگی، خیار، ذرت علوفه‌ای، انار، انگور...، در مجموع سالانه حدود ۲۳۹۴۲ تن محصولات باغی (۳۰ درصد تولیدات باغی شهرستان) و حدود ۱۳۷۸۱۰ تن محصولات زراعی (۹.۴ درصد از محصولات زراعی شهرستان) در این بخش تولید می‌شود، در راستای فراوری بعضی از این محصولات تعداد ۳۵ واحد، (۱۹ واحد تولید رب گوجه فرنگی، ۷ واحد تولید ترشیجات و شوربیجات، ۳ واحد خشک کردن ذرت، ۱ واحد تولید آب‌میوه و کنسرو، ۱ واحد تولید نشاسته خوراکی و صنعتی، ۱ واحد خوراک آماده طیور، ۱ واحد بسته‌بندی بذر، ۱ واحد عمل‌آوری و بسته‌بندی قارچ خوراکی و ۱ واحد تولید فراورده‌های لبنی) در مجموع با ظرفیت اشتغال حدود ۹۰۰ نفر به طور دائم و پاره وقت و با ظرفیت فراوری ۱۶۳۴۰۰ تن محصولات کشاورزی در سال، در این بخش فعال می‌باشد. با توجه به ظرفیت فراوری واحدهای تولید رب گوجه و شوربیجات و ترشیجات که نزدیک به ۹۰۰۰۰ تن می‌باشد، تقریباً ۳۰۰۰۰ تن در منطقه کمبود تولید وجود دارد که این صنایع کمبود خود را از دیگر بخش‌ها و شهرستان‌های مجاور تأمین می‌کنند اما دیگر صنایع فراوری فعال در منطقه با توجه به عدم کمبود مواد خام کشاورزی، نیاز خود را تنها از بخش سیدان تهیه می‌کنند (جهاد کشاورزی شهرستان مرودشت، مرکز خدمات کشاورزی بخش سیدان و مطالعات میدانی نگارنده: ۱۳۹۰). با توجه به اهداف و آرمان‌های ذکر شده از ایجاد صنایع فراوری، مسئله پژوهش حاضر، تعیین نقش صنایع فراوری کشاورزی در توسعه روستایی و همچنین بررسی مهم‌ترین موانع و مشکلات پیش روی واحدهای فراوری در جهت نیل به توسعه روستایی بخش سیدان شهرستان مرودشت می‌باشد.